

Η ΠΑΡΑΧΑΡΑΞΙΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ *

[Ἑταιρεία Ἑλληνισμὸς. Ἐθνικὰ ᾠσμὰτα 1453—1821. Ἐκδόσις δευτέρα συλλογῆ καὶ ἐπιμελεία καὶ προσθήκη ἱστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χ. Χρηστοθασίλη. Ἐν Ἀθήναις εἰς 16ον σ. 336].

Α΄.

Πρὸ ἑπτὰ περίπου ἐτῶν ἢ ἐνταῦθα ἑταιρεία «Ἑλληνισμὸς» ἐξέδωκεν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐθνικὰ ᾠσμὰτα» ἀκριβῆς ἐκλογὴν δημοτικῶν ᾠσμάτων ἐκ προγενεστέρων συλλογῶν. Ἦμαρ δὲ τὸ εὖωνον αὐτῆς ἦτο προωρισμένη νὰ καταστήσῃ γνωστότητα εἰς εὐρὴν κύκλον ἀναγνωστῶν τ' ἀριστοτεχνήματα τῆς δημώδους ποιήσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἡ ἀπόφασίς τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμοῦ» περὶ ἐκδόσεως ταύτης συλλογῆς ἐμαρτύρει φιλοπατριν καὶ πεφωτισμένην μέριμναν καὶ ἐπιχορηγίαν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, διότι οὐδὲν νομιζομεν συντελεστικώτερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πατρίων παραδόσεων. Ὅσον ἐντελέστερον γνωρίζει ὁ Ἕλλην τὴν πατρίδα του, τόσοσιν διακαέστερον ἀγαπᾷ αὐτήν. Οὐδενὸς δ' ἄλλου ἔθνους ἡ ἱστορία παρουσιάζει τοσοῦτον ἀδρὰ διδάγματα φιλοπατρίας, εἰς οὐδενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἦθη καὶ τὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις ἐμραίνεταί ἐνχργέστερον ἢ εὐγένεια τῆς ψυχῆς καὶ ἡ πνευματικὴ εὐφυΐα. Τὰ δὲ ἱστορικὰ δημοτικὰ ᾠσμὰτα ἡμῶν συγκεφαλαιοῦντα εἰς εὐσύννοπον περίγραμμα γεγονότα τῆς πατρίου ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ὑπερέχοντα δὲ τῶν προϊόντων τῆς δημώδους φιλολογίας ἄλλων λαῶν κατὰ τὸ ποιητικὸν ὕψος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθήματος, εἶναι οἱ εὐγλωττότατοι διδάσκαλοι τῆς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπης.

Ἀλλὰ τὸν εὐγενῆ σκοπὸν τῆς ἑταιρείας σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν ἐματαιώσεν ἡ ἄστοχος ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς. Ἡ συλλογὴ ἐκείνη τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων κατηρτίσθη προχειρῶς μετὰ πολλῆς ἀμελείας καὶ

* Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἐθνομαι ἀρ. 233, 234, 235 καὶ 239 (τὴν 10—12 Ἰουνίου 1903) ἐν τῇ Ἀγῶνι ἀρ. 228—230 (τῆς 1, 8, 15 Αὐγούστου 1903.)

ἀπειροκαλίας. Ὡς βάσιν εἶχε τὴν πρὸ τεσσαρακονταετίας ἐκδοθεῖσαν ἐν Λιψία συλλογὴν τοῦ Πάσσωβ, ἐκ ταύτης εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε παραλειφθέντων τῶν πλείστων ἄσμάτων. Εἰς τὰ σφάλματα δὲ τοῦ Γερμανοῦ ἐκδότου προσετέθησαν καὶ ἄλλα τῶν Ἑλλήνων ἀντιγραφέων καὶ τυπογράφων, αἱ πλημμελεῖς παρὰ τῷ Πάσσωβ χρονολογίαι τῶν γεγονότων ἀφέθησαν ἄθικτοι, οὐδεμία κατεβλήθη φροντίς πρὸς τήρησιν χρονολογικῆς τινος τάξεως, ἀλλ' ἐν συμφυρμῷ πλησίον ἀλλήλων ἐτέθησαν ἄσματα, ἀναφερόμενα εἰς πασίγνωστα γεγονότα διαφόρων χρόνων, καὶ τὸ χεῖριστον περιελήφθησαν καὶ ἄσματα ἀκραιφνῶς ληστρικά (οἶον λ. χ. τὸ ἐν σ. 19) οὐδεμίαν ἔχοντα θέσιν εἰς συλλογὴν παιδαγωγικὸν ἔχουσιν σκοπόν.

Ὅθεν ἀναγκαία ἦτο ἐκδοσις νέου ἀπανθίσματος τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων, γενομένη μετὰ τῆς στοργῆς καὶ τῆς φροντίδος, ἧς εἶναι ἄξια τὰ ἐθνικὰ ταῦτα κειμήλια. Μετὰ πολλῆς δὲ χαρᾶς ἠκούσαμεν ἀγγελλόμενον ὅτι τοιαύτην ἐκδοσιν παρεσκεύασε καὶ πάλιν ὁ «Ἑλληνισμός». Ἡ ἐταιρεία αὕτη διαθέτουσα ἐπαρκεῖς πόρους πρὸς τύπωσιν πλουσίας συλλογῆς μὴ ἀποβλέπουσα εἰς κέρδος ὑλικόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐθνικὴν ὠφέλειαν, δυναμένη δὲ διὰ τῶν μελῶν τῆς νᾶ διαδῶσθαι ἀπανταχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ νᾶ καταστήσῃ κοινὸν κτῆμα παντός Ἑλλήνος τὸ βιβλίον, ἦτο ἀρμοδιωτάτη πρὸς τοιοῦτον ἔργον. Ἐκ τῆς ἀποτυχίας δὲ τῆς πρώτης συλλογῆς ἠλπίζετο ὅτι θὰ ἠρύετο διδάγματα περὶ σκοπιμωτέρας συνθέσεως τῆς νέας διὰ τῆς διορθώσεως τῶν παρατηρηθεισῶν ἐν ἐκείνῃ πλημμελειῶν καὶ ἐλλείψεων. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη διεψεύσθη σίκοτος. Τὸ πρὸ ἐκδομᾶτος περὶ τοῦ ἐκδοθέν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» τεύχος τῶν Ἑθνικῶν ἄσμάτων, ἐμποιεῖ κατάπληξιν διὰ τὴν συνέτακτοῦ ἐναντίον ἐν αὐτῷ παραμόρφωσιν, διαστροφὴν καὶ ἐξαχρείωσιν τῶν ἐθνικῶν ἄσμάτων. Μία τῶν ἐνταῦθα ἐφημερίδων δημοσιεύουσα τὰ πρωτόλεια τῆς συλλογῆς ταύτης ἐνεκωμιάζει «τὴν κολοσσιαίαν ὄσον καὶ ἀνεκτίμητον ἐθνικὴν ταύτην ἐργασίαν». Ἀλλ' ἀληθῶς κολοσσιαία εἶναι μόνον ἡ τόλμη τοῦ ἐκδότου, παρεμβalόντος ἀτέχνους καὶ ἀνοήτους στίχους τῆς ἰδίας κατασκευῆς εἰς τὰ ἄσματα καὶ παρουσιάσαντος τούτους ὡς ἀπαυγάσματα τῆς δημώδους μούσης, συγκολλήσαντος στίχους διαφόρων ἄσμάτων καὶ διχάσαντος αὐτοτελεῖα ἄσματα, ὧν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐνότητα. Θαυμαστὴ δ' ὄντως εἶναι καὶ ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ἐν τῷ προλόγῳ ἐπαγγέλλεται τὴν διορθωσιν «τῆς διαφθορᾶς, ἣν τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἡμῶν ἄσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀφότου ἐποιήθησαν».

Τὰ δημοτικὰ ἡμῶν ἄσματα, κατὰ τὸν γνωστὸν εὐστοχὸν χαρακτηρισμὸν Γερμανοῦ ἱστορικοῦ, φαίνονται ὡς χεῖμαρροι ἀφρισμένοι, ἐκρέοντες ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπινα χεῖλη, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ δοκιμώτατος ποιητῆς ἂν ἤθελεν ἐπιχειρήσῃ νὰ προσθέσῃ τι εἰς αὐτά, αἱ προσθήκαι του θὰ εἶχον ἔμφρασιν ἐπιρράμματος. Ἄλλως δὲ ταῦτα δὲν εἶναι

μνημεία ποιητικά μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ λαογραφικά. Οἰαδήποτε δὲ μεταβολὴ θεωρεῖται ὡς μειοῦσα τὴν ἀξίαν των καὶ διαφθείρουσα αὐτὰ· καὶ εὐλόγως· διότι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι διὰ τῆς διορθώσεως ἠδύναντο νὰ κατασταθῶσιν ἀρτιώτερα ἀπὸ καλολογικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενα, θ' ἀπέβαινον ὅμως ἄχρηστα ὡς μνημεία ἱστορικὰ καὶ λαογραφικά εἰς τὸν μελετῶντα τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν χαρκτηῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Συμβαίνει μὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα καὶ μὲ τὰλλα προϊόντα τῆς δημώδους φιλολογίας ὅτι καὶ μὲ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἂν καὶ εἰς ταῦτα αἰ νεώτεραι προσβῆται εἶναι εὐδιαγνωστώτεραι· ἐνῷ πρότερον δὲν ἐξετίθεντο εἰς τὰ μουσεῖα τὰ κολοβά καὶ ἠκρωτηριασμένα, ἂν δὲν ἐπεσκευάζοντο, σήμερον ἀποδοκιμάζεται πᾶσα συμπλήρωσις· καὶ διδακτικώτατον θεωρεῖται τὸ πάθημα τοῦ Θερβάλλδσεν, ὅστις καταγελάται διὰ τὰς συμπληρώσεις τῶν Αἰγινητικῶν ἀγαλμάτων, τῶν ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάρχου ἐκτεθειμένων, ἂν καὶ ἦτο ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γλυπτῶν, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τότε, ὅτι τοιοῦτος τεχνίτης δὲν ἔλατο ἱκανὸς νὰ συμπληρώτῃ ἐπιτυχῶς αἰονόηποτε πλαστικὸν ἔργον.

Ἄλλοτε ἀπετόλμησάν τινες ἀγαροὶ ἄνδρες νὰ ἐπιφέρωσιν ἐπουσιώδεις μεταβολὰς εἰς ἔργα τῆς δημώδους ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὅπως ἀποκαταστήσωσιν αὐτὰ, ὡς ἐνόμισεν, ἀρτιώτερα καὶ ἀρτιώτερα. Ἄλλὰ τοσοῦτον αὐτῶν ὡς κατέκριναν, χάρη καὶ ἰσχυρισθῆναι ὡς πλαστογράφου, ὥστε ἠλπίζετο ὅτι οὐδεὶς ποτε θὰ ἐπαίσει πλέον ὁμοίον τι. Καὶ ὅμως τὴν δυσἄρεστον ταύτην ἐκπληξὴν μὴ ἀπεφύλασεν εἰς πολλῇ μείζονα βαθμὸν ἡ ἐκδοσις τῶν Ἐθνικῶν ἄσμάτων τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ».

Ὁ αἰοίδιμος Σπ. Ζαμπέλιος, ἐκδίδων τὸ δημῶδες ἄσμα περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἔκρινεν ὅτι ἡ διήγησις ἦτο ἀσυνάρτητος καὶ ἡ λύσις ἐπῆρχετο ἀποτόμως, ἐνόμισε δὲ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον νὰ τὸ μεταβάλῃ μικρόν, ὅπως τὸ βελτιώσῃ. Ἄλλ' ὁ Legrand ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν δημῶδων ἑλληνικῶν ἄσμάτων σ. 183 κατέκρινε τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθὲν κείμενον ὡς πλαστογραφηθὲν (falsifié). ὁ δὲ Κρουμβάχερ πραγματευόμενος περὶ τοῦ αὐτοῦ ἄσματος λέγει (ἐν Ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας 2ας ἐκδ. σ. 833), ὅτι ὁ Ζαμπέλιος ἐπλαστογράφησε καὶ διὰ παρεμβολῶν ἠλλοίωσε τὸ κείμενον αὐτοῦ καὶ ὅτι τὴν πλαστογραφίαν (fälschung) ἀπεκάλυψεν πρῶτος ὁ Λεγράνδ.

Ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος ἀρχαιολόγος Φραγκίσκος Λενορμὰν ἐν τῇ μονογραφίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ (σ. 399 κέ.) ἐδημοσίευσεν δημῶδες παραμῦθιον συγκολλήσας πρὸς κατασκευὴν αὐτοῦ δύο τοιαῦτα, ἅτινα μάλιστα δὲν συνέλεξεν αὐτός, ἀλλὰ παρέλαθεν ἐκ προηγουμένων δημοσιεύσεων. Τοῦτο ἀπεκάλυψεν ὁ Γερμανὸς καθηγητῆς Bernhard Schmidt ἐν ἰδίῳ ἄρθρῳ, δημοσιευθέντι ἐν τῇ φιλολογικῇ περιοδικῇ συγγράμμῃ τῆς Ρηνικῆς Μουσεῖου (Rheinisches Museum 1876 σ. 273—282), σιγῆς ἐπί τῆς τῶν Γάλλων

ἀρχαιολόγον ὡς πλαστογράφον καὶ τὰ δημοσιεύματα αὐτοῦ ὡς ἀνάξια πίστεως.

Οἱ τοσοῦτον δεινῶς κατηγορηθέντες σοφοὶ ἄνδρες ἐξελέγχονται ὡς ἄτολμοι καινοτόμοι παραβαλλόμενοι πρὸς τὸν ἐκδότην τῶν ἐθνικῶν ἄσμάτων. Οὗτος εὐπαρρησιάστως κατακρίνει πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ συλλογεῖς, διότι τὰ δημοτικὰ ἄσματα κατέταξαν εἰς τὰς συλλογὰς των, «ὅπως παρελάμβανον αὐτὰ εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἴτε ἀπὸ τὴν γραφίδα τῶν μικροσυλλογέων των». Ἐν ἄλλοις λόγοις κατακρίνει αὐτούς, διότι εὐσυνειδήτως ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον των καὶ δὲν παρεχάραξαν δι' αὐθαιρέτων διορθώσεων τὰ δημῶδη κείμενα. Ἄλλ' αὐτὸς ἀπαξιῶν νὰ ἀκολουθήσῃ δουλικῶς τοὺς μικροσυλλογεῖς ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ τὰ δημῶδη ἄσματα οὐχὶ ὅποια εἶναι, ἀλλ' ὅποια ἔπρεπε νὰ εἶναι—κατὰ τὴν κρίσιν του, ἐννοεῖται. Διὰ τοῦτο πρὸ οὐδενὸς ὑποχωρεῖ μέσου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ· ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς ἰατρὸς τέμνων καὶ καίων θεραπεύει τὰς πληγὰς, καὶ αὐτὸς τὴν διαφθοράν, ἣν τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἡμῶν ἄσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐπανορθώνει ὅτε μὲν προσθέτων στίχους, ὅτε δ' ἀφαιρῶν, ὅτε μὲν συγκολλῶν, ἄλλοτε δὲ διασπῶν.

Ἄνιαρότατον βεβαίως θὰ ἦτο νὰ παρακολουθήσωμεν κατὰ πόδας τὸν ἐκδότην εἰς τὸ ἔργον του, δια νὰ καταδείξωμεν ὅπόσον διὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ παρεμόρφωται καὶ διαβρίθῃ τὰ δημῶδη ἄσματα, ἀλλ' οὐδὲ εἶναι τοῦτο ἀναγκαῖον. Αὐτὸς αὐτὸς ἡ ἐκδότης ὑποδεικνύει δύο ἄσματα τῆς συλλογῆς του, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας του. Καὶ εἰς τῶν ἄσμάτων τούτων τὴν ἐξέτασιν μόνον θὰ περιορισθῶμεν.

«Ἐπρεπε λοιπόν, λέγει, ν' ἀνιτάρω ἕκαστον ἄσμη, νὰ εὕρω τὰ χάσματά του καὶ τὰ ἐλλείποντα τμήματά του καὶ νὰ τὰ συγκολλήσω ἀρμονικῶς, ὅπου δεῖ, παρουσιάζων τὰ ἄσματα ταῦτα ὅσον τὸ δυνατόν ἄρτια. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ἐργασίας μου ταύτης ἀναφέρω τὸ πρῶτον ἄσμα τῆς παρούσης συλλογῆς, τὸν «Ἐθνικὸν Θρῆνον», ὅπερ ἀντὶ δώδεκα στίχων, μεθ' ὧν ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν προγενεστέρων μου, ἐκδίδω αὐτὸν μετὰ τριάκοντα δύο, καὶ τὸ τρίτον ἄσμα, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλευθερία καὶ Τυραννία», τὸ ὅποσον εἰς ὄλας τὰς προηγουμένας ἐκδόσεις φαίνεται συγκεκολλημένον μεθ' ἑτέρου ἄσματος, χωρὶς οὐδεὶς τῶν προγενεστέρων μου ἢ τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα καταγινομένων νὰ τὸ ἀντιληφθῇ.»

Β'.

Τὸ πρῶτον τῶν ἄσμάτων τούτων εἶναι ὁ Θρῆνος διὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὸ κείμενον τὸ παρέλαβεν ἐκ τῆς παρὰ τῷ Ζαμπελίῳ παραλλαγῆς, ὡς ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Πάσσωβ (ἀρ. 196). Ἀποτελεῖται δὲ τὸ κείμενον ἐκ 16 στίχων (ὄχι 12 ἢ 13, ὡς λέγει ὁ ἐκδότης)· εἰς τούτους προσέθεσεν ἄλλους δύο ἐκ παραλλαγῆς τῆς συλλογῆς τοῦ Οὐλερίχου

παρὰ τῇ αὐτῇ Πάσσωδ (ἄρ. 195) καὶ ἄλλους δεκατέσσαρας ἐκ τῆς ἰδίας φαντασίας διπλασιάσας τὸν ὄγκον τοῦ Πάσσωδ ἀναφέρει ὁ ἐκδότης καὶ ἄλλους δύο συλλογείς, ἀλλ' οὗτοι εἶναι οἱ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πάσσωδ ἐν ἄρ. 194 μνημονευόμενοι, εἰς οὓς οὗτος παραπέμπει. Ὁ Ellissen, ὁ δημοσιεύσας παραλλαγὴν τοῦ αὐτοῦ ᾠσματος (Analekten 1857 τ. III σ. 264), καὶ ὁ Μανουῖσος (Τραγούδια Ἐθνικά, Κέρκυρα 1850 σ. 178) δὲν ἀναφέρονται ὑπ' αὐτοῦ, διότι καὶ ὁ Πάσσωδ τοὺς ἐλησημόνησεν· ἐπίσης δὲν ἀναφέρονται καὶ οἱ ἡμέτεροι Γιάνναρης (Ἄσματα κρητικά σ. 3), Παπαζαφειρόπουλος (περυσναγωγὴ σ.120), Πολυλάς (φιλολ. γλῶσσα σ. 71) καὶ ἄλλοι, νεώτεροι ὄντες τοῦ Πάσσωδ. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι καὶ ἄλλοι θρηνοὶ διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπως διάφοροι τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς εἶναι γνωστοί· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδημοσιεύθησαν εἰς συλλογὰς δημοτικῶν ᾠσμάτων ὄχι τόσον προχείρους, ὅσον ἡ τοῦ Πάσσωδ, παρέμειναν ἄγνωστοι εἰς τὸν ἐκδότην τῶν Ἐθνικῶν Ἀσμάτων (πλὴν, ἐννοεῖται, τῆς παρὰ Λεγράνδ παραλλαγῆς, καθόσον αὕτη περιελήφθη ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς «Ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ»).

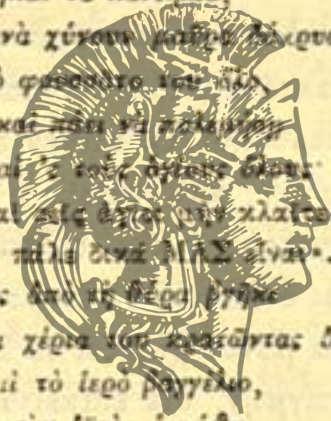
Τὸ συγκινητικὸν τοῦτο ᾠσμα εἶναι τὸ τιμαλφέστατον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν κειμηλίων ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως κρινόμενον. Διότι συγκεφαλαιώνει πάντας τοὺς ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας. Σκοπὸς του εἶναι νὰ δηλώσῃ τίς ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους μετὰ τὴν μεγάλην συμφορὰν τῆς καταστροφῆς τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Παρίσταται ὁ Θεὸς διὰ περιστρεφῆς ἐξ οὐρανοῦ πεμφθείσης ἢ δι' ἀγγέλου ὑποσχόμενος ὅτι θ' ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας πάντα, ὅσων ἐστερήθησαν. Ἡ δὲ παρήγορος αὕτη πεποίθησις εἰς τὴν διαθήκην, ἣν ὁ Θεὸς ἔστησε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἡ ἐλπίς περὶ ἀναστηλώσεως τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἦτο ἡ ἐνισχύουσα αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας πρὸς τοὺς δεσπότας ἐν τῇ δουλείᾳ, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ μέγα ἐθνικὸν ἰδεῶδες τῶν ἀπελευθερωθέντων καὶ τῶν ἀλυτρώτων.

Τί δ' ἀπέγινε τὸ ᾠσμα πετὸν εἰς χεῖρας τοῦ ἐκδότη τοῦ Ἐθνικῶν Ἀσμάτων; Διὰ τῶν διασκευῶν καὶ προσθηκῶν αὐτοῦ ἡ θεία ὑπόσχεσις μετεβλήθη εἰς κενοὺς παραμυθητικοὺς λόγους ἀνθρώπου. Ὁ ἄπεφθος χρυσὸς μετετρέπη εἰς εὐτελεῖ μολύβδου σκωρίαν, τὸ κήρυγμα τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων παρεμορφώθη εἰς περιγραφὴν ἀνόητον καὶ τερπνώδη τῆς τελευταίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ λειτουργίας.

Παραθέτομεν τὸ εὐτῶ διασκευασθὲν κείμενον διὰ νὰ πεισθῇ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως πᾶς τυχὸν ἀπιστῶν. Τοὺς προστεθέντας ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς δύο στίχους περιχλείομεν δι' ἀγκυλῶν, τοὺς δὲ ὑπὸ τοῦ ἐκδότη ποιηθέντας διακρίνομεν δι' ἐπικλίτων χαρακτήρων.

- Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια, σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία τὸ μέγα Μοναστήρι 1), [πῶχει τριακόσιες καλογριαὶς καὶ χίλιους καλογέρους] καὶ τετρακόσια σήμαντρα καὶ ἐξήντα δυὸ καρπάνες
- 5 κάθε καρπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶς καὶ διάκο 2).
 Νά μπουνα 'ς τὸ χερουδικό, νά βγῆ ὁ βασιλέας 3).
 [φάλλαι ζερβιά ὁ βασιλιάς, δεξιά ὁ πατριάρχης] κι' ἀπάνω στο χερουδικό, πῶδγαίνα ὁ βασιλέας περισσότερὰ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μεσουράνια
- 10 καὶ λέει μ' ἀνθρώπινη φωνή, σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα.
 « Πᾶντε, ψαλιᾶδες, τοὺς ψαλιμοὺς κι' ὅς χαμηλώσουν τ' ἄγια, παπᾶδες βγάλτε τὰ ἱερά καὶ διάκοι ξεινυθῆτε καὶ σβῆσεν' ὅλα τὰ κερὰ καὶ τὰ καντήλια ὅλα, γιὰτ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νά τουρκέψη.
- 15 Σταίλτε κι' ἀμέσως 'ς τὴ Φραγκιά νά ρθοῦν τρία καρᾶδια, τὸ νά νά πάρη τὸ σταυρό, καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο, τὸ τρίτο τὸ τρανύτερο 4) τὴν ἄγια τράπεζά μας, μὴ μᾶς τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὰ μαγαρίσουν».
 « Ἐπαν' εὐτὺς ἡ λειτουργιά, σωπᾶσαν οἱ ψαλιᾶδες,
- 20 ἡ ἐκκλησιὰ ἀνεσιῖναξε, σβησιῖθηκαν τὰ καντήλια, οἱ εἰκότες ἔρχισαν νά κλαῖν, νά χύκουν καὶ τὸν ἄϊονα, κι' ὁ βασιλιάς μετάλαβε μὲ τὸ φρεσόντο καὶ κλαῖ καὶ 'ς τ' ἄλογό του ῥήχηκε καὶ πᾶσι τὰ πλάκωνον λέγοντας πρὸς τὴν Παναγιά καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν: «Σάπκα, κῆρα Δέσπονα, καὶ εἰς ἄγιοι κλαῖτε, πάλαι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς, πάλαι ὄνα ἡ ἡσ ἄϊνα».
 Καὶ τὴ στιγμή ποῦ ὁ βασιλιάς ἀπ' ἡ δέξιν ῥήχη
- 30 ἵνα, πανέμορφος παπᾶς 'ς τὰ χέρια (στὴν ἐκκαίνιας 5) τὴν κοινωιὰ καὶ τὸ σταυρό καὶ τὸ ἱερό βαγγέλιο, ἔβγαλε μίαν δρογιά φτερά καὶ σὰν ἀπὸς ὑψώθη καὶ πέταξε 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἀπὸ νά παραθύρι, γιὰ νά μὴν πέσουν 'ς τῆς Τουρκιάς τ' ἀντίχριστα τὰ χέρια.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1) Μοναστήρι εἶναι διαλεκτικὸς τύπος, τὸν ὅποιον ἀνευ ἀνάγκης ὑποκατέστησαν ὁ ἐκδότης εἰς τὸ κοινὸν καὶ πανελληνιον μοναστήρι. Διατί δὲ τὸ γράφει διὰ κεφαλαίου γράμματος, ὡς νά ἦτο κύριον ὄνομα;

2) Τὸ κείμενον εἶχε «Κάθε καρπάνα καὶ παπᾶΣ κάθε παπᾶς καὶ διάκοΣ» καὶ εἶχεν ὀρθῶς. Ἡ διόρθωσις ἐλέγχει ἀγνοίαν τοῦ κοινοτάτου ἰδιωτισμοῦ τούτου, ὃν ὁμοῦς διατήρησεν ἄλλαχού.

3) Τὸ δημῶδες κείμενον ἔχει: καὶ νά βγῆ ὁ βασιλέας· διὰ τῆς μικρᾶς μεταβολῆς ἐγέναν ὁ στίχος χασμωδιώδης.

4) Τὸ ῥομικ λέγει τὸ καλύτερο· ἡ ἄγια τράπεζα δὲν εἶχεν τόσον μέγα βᾶρος, ὥστε νά εἶναι χρεῖα πρὸς μεταφορὰν αὐτῆς πλοίου ἐξαιρετικοῦ μεγέθους· ἀλλὰ τὸ πλοῖον ἔπρεπε νά εἶναι καλύτερον τῶν ἄλλων καὶ ἀσφαλέστερον· διότι ἡ ἄγια τράπεζα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἦτο πολυτιμωτάτη· ὅθεν καὶ μεγίστην σπουδαιότητα ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὴν αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις (βλ. ὅσα περὶ τούτου ἐγράψαμεν ἐν Παρθενῶνι τ. Γ', σ. 5.) [Παραδόσ. σ. 680 κ. ε].

5) Ὁ διορθωτὴς τῶν ῥομικῶν φερόται ἀγνοῶν στοιχειωδέστατον κανόνα τῆς δημῶδους στιχουργικῆς· ὅτι πάντοτε ὁ στίχος πρέπει ν' ἀποτελῆ ἀτοτελῆ πρότασιν.

Ὅχι μόνον πάντες οἱ προστεθέντες στίχοι, ἀλλὰ πᾶσα λέξις τοῦ διασκευαστοῦ, ἀντικαταστήσασα λέξιν τοῦ δημώδους κειμένου, εἶναι ἄτοπος καὶ παράλογος. Μεθ' ἕλην δὲ τὴν ἀηδίαν, ἣν ἐμποιεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀνάλυσις τοιοῦτου ἐξαμβλώματος, δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ καταδείξωμεν ἐναργῶς τοῦτο.

Ὁ 8 στίχος ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν αὐτολεξεῖ ἑσα λέγονται ἐν τῷ ἕκτῳ· τοῦτο δέ, διότι παρεμβλῶν ἄνευ ἀνάγκης ὁ διασκευαστὴς ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς τὸν 7 στίχον διέκοψε τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου καὶ ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν προσθήκην, ὅπως τὸν καταστήσῃ σαφέστερον.

Ὁ 10 στίχος εἶναι περιττολογία, ἣν ἀποφεύγουσι τὰ δημώδη ἄσματα, ἀλλὰ καὶ περιττολογία ἀνόητος. Ἡ περισσότερὰ κατ' αὐτὴν ἐμίλει καὶ ἡ φωνὴ τῆς εἶναι ἀνθρωπίνη· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνθρωπίνη δὲν εἶναι, εἶναι μᾶλλον ἀγγελικὴ. Ταῦτα δέ, διότι ἄλλη παραλλαγή δὲν ἀναφέρει περισσότερὰν, ἀλλὰ λέγει ἀπλῶς: «Φωνὴ τοῦς ἦρετ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπ' τοῦ ἀγγέλου κρίση» καὶ ὁ διασκευαστὴς προσεπάθησεν ἀδεξιότατα νὰ συμβιδάσῃ ἀμφοτέρω.

Ἐν τῷ 11 στίχῳ τὸ δημώδες κείμενον ἔχει «Πάψετε τὸ χερουδικόν». Ὁ ἐκδότης ἔθεσε «Πάψτε, ψαλιτᾶδες τοὺς ψαλιτᾶδες» λησμονήσας ὅτι κατὰ τὸν ἐξ ἄλλης παραλλαγῆς παρεμβληθέντα στίχον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἔψαλλον ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης. καὶ τοῦτο· ἡ ἐξ οὐρανοῦ φωνὴ γδύναται ὁπωσδήποτε ἄλλως νὰ προσαγορευοῖ, ἀλλ' ἐυθέστε ψαλιτᾶδε.

Οἱ ἄμέσως ἐπόμενοι στίχοι ὁ 12 καὶ 13 ἐπιμαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν τῆς γαλλικῆς ῥήσεως, ὅτι ἐν βῆμα μόνον χωρίζει τὸ ὑψηλὸν ἀπὸ τοῦ γελοίου. Κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην στιγμήν, ὅτε ἐπίκειται ἡ πτώσις τῆς βυζαντινῆς τῶν πόλεων καὶ ἡ τῶν Χριστιανῶν καταδίκη εἰς μουσαρωτάτην δουλείαν, παρεμβαίνει ἐξ οὐρανοῦ ὁ Θεὸς καὶ ἐξαγγέλλει τὸ θέλημά του πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνιγμένους πιστοῦς. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ὡς ἕκαστος προσδοκᾷ, θ' ἀποπνέωσι θεῖον ὕψος καὶ μεγαλειότητα, περὶ μεγάλων ὄντες καὶ δεινῶν πραγμάτων. Καὶ ἀληθῶς τοιοῦτον χαρακτῆρα ἔχουσιν ἐν τῷ δημοτικῷ ἄσματι. Ἀλλ' ἐπέρχεται ὁ διορθωτὴς τῆς Ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ μικρῶν μεταβολῶν τοῦ κειμένου καὶ τῆς προσθήκης ἑνὸς στίχου μετατρέπει τὴν τραγῳδίαν εἰς παρωδίαν καὶ οἰκτρῶς γελοιοποιεῖ τὰ πάντα ἐμβάλλων εἰς τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ λόγους ἀρμέζοντας εἰς νεωκόρον. Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ στιγμήν εἶναι κατὰ τὸν θαυμάσιον αὐτὸν διορθωτὴν τῶν Ἐθνικῶν ἄσμάτων νὰ παραγγείλῃ εἰς τοὺς ἱερεῖς νὰ ἐκβάλωσι τὰ φελόνια τῶν καὶ εἰς τοὺς διακόνους νὰ ἐκδυθῶσι τὰ ὠράρια καὶ τὴν ἄλλην στολὴν, ἱερεῖς δὲ καὶ διακόνου νὰ φροντίσωσι διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς περιστάσεως νὰ σβήσωσιν αὐτοὶ τὰ κηρία καὶ τὰ κανδήλια τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ μὴ καταλίπωσι τὸ ἔργον τι οὗτο εἰς τοὺς συνήθεις ἐκτελοῦντας αὐτὸ κανδηλιανάπτας.

Τὸ ἀνόθευτον δημοτικὸν ἄσμα ἔχει ἀντὶ τούτων ἀπλῶς : «Παπᾶδες πᾶρτε τὰ ἱερά καὶ σεῖς κερῖά σθηστήτε». Τὸ θεῖον παράγγελμα δηλαδὴ εἶναι νὰ σθεσθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φῶτα, οἱ δὲ ἱερεῖς νὰ παραλάβωσι καὶ ἀποκομίσωσιν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τὰ ἱερά σκεύη, ἵνα μὴ τὰ μολύνωσιν οἱ μέλλοντες νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν ἄπιστοι. Ἀναφέρεται δὲ ὁ στίχος οὗτος εἰς τὴν συγκινητικὴν παράδοσιν, καθ' ἣν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ λειτουργίαν ἱερεὺς κατὰ κέλευσμα τοῦ Θεοῦ παραλαβὼν τὰ ἱερά σκεύη ἀνεχώρησεν εἰς κρύπτῃν τοῦ ναοῦ, ὅπου ζῶν ἀναμένει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἵνα ἐξέλθῃ κατὰ τὴν ἀνάκτισιν τῆς ἁγίας Σοφίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ λέξις ἱερά, ὡς γνωστὸν, ἔχει δύο σημασίας ἐν τῇ δημῳδίᾳ· σημαίνει δηλαδὴ καὶ τὰ ἱερά σκεύη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων. Ὁ διορθωτὴς ὑπέλαθεν, ὅτι κείτῃ ἐνταῦθα ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ σημασίᾳ, ἐπειδὴ δὲ τὸ «πᾶρτε τὰ ἱερά» ἐν τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ τοῦ ἐφάνη ἀσαφές, ἀντικατέστησε τὴν λέξιν διὰ τοῦ βγάλτε· καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ ἔτι σαφέστερον τὸ νόημα, προσέθηκε τὸ «καὶ διακοί ξεντυθήτε».

Τὴν κατὰ πληξιν, ἣν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους τὸ προᾶγγελμα τῆς δεινῆς συμφορᾶς, ἐκφράζει παραστατικώτατα τὸ δημῳδες ἄσμα δι' ἑνὸς στίχου : «Ἡ Δέσποινα ταρακτήκε καὶ ἐδάκρυσεν οἱ εἰκόνες». Δὲν κατατρίβεται εἰς περιγραφὴν τοῦ τρόμου καὶ τῶν δεινῶν τῶν παρεστῶτων· τὰ πάντα ἐν θαυμαστῇ βραχυλογίᾳ ἀποκαρτυροῦνται εἰς τὸ φοβερὸν γεγονός, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ εἰκόνες συνεκινήθησαν καὶ ἐδάκρυσαν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι· εἶναι δὲ τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ, πιστεύοντος ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ εἰκόνες ταρασσονται καὶ δακρύνουσιν ἐκ θαύματος ἐπὶ μεγάλων καὶ δεινῶν συμβάντων.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἐφάνησαν ἐπαρκῆ εἰς τὸν διορθωτὴν· ἤθελε καὶ τι ἐκφραστικώτερον καὶ καταπληκτικώτερον, καὶ τὸ εὔρε· ἔκαμε τὰς εἰκόνας νὰ μὴ δακρύνουν ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ ἀρχίζουσιν νὰ κλαῖν καὶ νὰ χύνουν μαύρα δάκρυα, καὶ ἡ ἐκκλησία, δὲν μένει καὶ αὐτὴ ἀπαθής, ἀλλ' ἀναστενάζει. Ἀφῆκε δὲ τὴν φαντασίαν ἐκάστου νὰ παραστήσῃ τίνι τρόπῳ ἀναστενάζουσιν αἱ ἐκκλησῖαι καὶ πῶς ἐκδηλοῦται ἡ ἀρχὴ τῶν θρήνων τῶν εἰκόνων, τίνες μορφασμοὶ εἶναι πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖοι, διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἔπειτα ἡ ροὴ τῶν μαύρων δακρύνων.

Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ φοβερά συμβάντα τί μᾶς διηγεῖται ὁ διορθωτὴς ὅτι συνέβη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συμπληρῶν τὸ δημοτικὸν ἄσμα ; Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ λειτουργία καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διακοὶ ἐξεδύθησαν καὶ τὰ φῶτα ἐσθῆθησαν, προβαίνει ὁ βασιλεὺς μεθ' ἔλλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ μεταλαμβάνει.

Μετὰ δε τὴν μετάληψιν ἐπιβαίνει τοῦ ἵππου του διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν μάχην. Καὶ ποῦ ἵππεύει ; Ὁ ἀπλοϊκὸς ἀναγνώστης θὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἐξήλ-

θε τῆς ἐκκλησίας, ὅπου τὸν ἀνέμενον ὁ πολεμικὸς ἵππος τοῦ καὶ ἐκεῖ ἐπέβη αὐτοῦ. Οὐδαμῶς. Ὁ βασιλεὺς, πρόδρομος τῶν κλεφτῶν, οἱ ὅποιοι καθάλλα πᾶν ἔς τὴν ἐκκλησιά, καθάλλα προσκυνοῦνε, ἐπιβαίνει τοῦ ἵππου ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν στίχον 23, εἰς τοὺς ἐπομένους στίχους ἀποτείνει τὸν λόγον εἰς τὴν Παναγίαν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους καὶ μόλις εἰς τὸν 27 στίχον ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ διαστροφὴ τοῦ ᾄσματος εἰς τὰς πρὸς τὴν Δέσποιναν καὶ τοὺς ἁγίους ὑποσχέσεις εἶναι δεινοτάτη καὶ αὐτόχρημα ἱερόσυλος. Ἐν τῷ γνησίῳ κειμένῳ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ βεβαιῶν, ὅτι θ' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅσα θ' ἀφαιρέσωσιν αὐτοὺς οἱ ἄπιστοι. Καὶ ἡ θεία ὑπόσχεσις εἶναι, ὡς εἶπομεν ἄνωτέρω, ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἐπισφράγισις τῶν μεγίστων ἐθνικῶν ἐλπίδων. Ἄλλ' εἰς τὸν διασκευαστὴν δὲν ἤρρεσαν ταῦτα καὶ ἀντὶ τοῦ Θεοῦ παρουσιάζει τὸν βασιλέα καθησυχάζοντα διὰ τῶν λόγων τούτων τὴν Παναγίαν καὶ τοὺς ἁγίους· οὕτω δὲ διαλύονται ὡς ἀτμός αἱ ἐλπίδες, διότι εἰς τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ἔστω οὗτος καὶ βασιλεὺς, δὲν εἶναι δυνατόν γ' ἀποδοθῆ σημασία ἄλλη, παρὰ μόνον ἡ τῆς ἀπλῆς παραμυθίας καὶ παραμυθίας διαψευδομένης ὑπὸ γεγονότων. Ἄλλως δὲ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πεισθῇ ὁ ἀκούων ὅτι ὁ ταῦτα λέγων ἄνθρωπος γινώσκει πλείονα περὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπὸ τῆς Παναγίας καὶ τοῦ ἁγίου! Καὶ πρῶτα ὑποτίθεται παρηγορῶν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, Ὁχι ἀμέσως μετὰ τὸ φοβερόν μῆνυμα, τὸ ἐπενεγκόν τὴν δεινὴν παραχρῆν. Ἄλλ' ἀφήνει τὰς εἰκόνας νὰ ἐξακολουθοῦν ἀνά κλαῖν καὶ νὰ χύγουν μαύρα δάκρυα, μεταλαμβάνει καὶ αὐτὸς καὶ ὄλον τοῦ τὸ φουσσατο, ἐπιβαίνει τοῦ ἵππου τοῦ καὶ ἔπειτα ἐν παρόδῳ ἀπερχόμενος εἰς τὴν μάχην σιρέφει τὸν λόγον πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ τοὺς ἁγίους.

Ἡ θαυμασία κατακλείς τοῦ δημῶδους ᾄσματος·

Πάλαι μὲ χρόνους μὲ καιρούς, πάλαι δικὰ σας εἶναι !

ἀντικαθίσταται δι' ἑτέρας γελοιοποιούσης τὴν παράδοσιν, ἧς πρὸ ὀλίγου ἐμνήσθημεν, περὶ τοῦ ἱερέως, τοῦ ἐγκλεισθέντος μετὰ τῶν λειτουργικῶν σκευῶν εἰς κρύπτῃν τῆς Ἁγίας Σοφίας. «Ἐνας πανέμορφος (!) παπᾶς» παραλαμβάνει διὰ νὰ σώσῃ τὸν σταυρὸν, τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ ἱερόν δυσκοπότερον, παρακούων εἰς τὸ πρὸ ὀλίγου ἀκουσθὲν θεῖον πρόσταγμα, κατὰ τὸ ὅποτον περὶ τούτων ἄλλη φροντίς ἔπρεπε νὰ ληφθῇ, ν' ἀποσταλῶσι διὰ πλοίων εἰς τὴν Φραγκιάν. Κρατεῖ καὶ τὰ τρία εἰς τὰς χεῖράς του, ἀλλὰ πῶς τὰ κρατεῖ δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ διασαφήσῃ ὁ διορθωτής· πάντες γινώσκομεν ὅτι τὴν ἱεράν κοινωνίαν ὀφείλει νὰ κρατῇ ὁ ἱερεὺς εὐλαβῶς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν· φαίνεται ὅμως ὅτι τὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἱερόν εὐαγγέλιον τὰ εἶχεν ὑπὸ μάλης.

Ὁ πανέμορφος παπᾶς λοιπόν, τανύων ὀργυιαίας πτέρυγας, ὑψοῦται

εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ διαφεύγει μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν δι' ἑνὸς παραθύρου τῆς ἐκκλησίας. Ἄληθῶς πλαστικωτάτη εἰκὼν ! Ὁ παπᾶς βγάνει μία ὀργυριὰ φτερά, —εἰς τὸ σῶμα, ὑπὸ τὸ ῥάσον ἢ ἐπὶ τοῦ ῥάσου ἄδηλον— ὑψοῦται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τῆς πτήσεως ἀνεμίζουσιν αἱ πτυχαὶ τοῦ ῥάσου του, καὶ αἰφνης φσι! διίπτεται δι' ἑνὸς παραθύρου εἰτε θραύων τοὺς ὑαλοπίνακας εἴτε μὴ ἐγγίζων αὐτοῦς.

Ἄπιστευτα ὄντως παραληρήματα παραπαιούσης διανοίας παρουσιάζόμενα μὲ τὴν θρασεῖαν ἀξίωσιν ν' ἀντικαταστήσωσι τιμαλφῆ κειμήλια τῆς ὀσμώδους μούσης.

Γ'.

Τὸ δεῦτερον ἄσμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν ὁ ἐκδότης, ὡς παραδείγματος ἐμπαίνοντος τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας του, εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιγραφόμενον « Ἐλευθερία ἢ τυραννία », ἀλλ' ἐν ταῖς προγενεστέραις συλλογαῖς ἀπλῶς « Τῶν Ὀλύμπου ». Εἶναι δηλαδὴ τὸ γνωστότατον ἄσμα:

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, τὰ ἄσπ' ἔθνη μακρόν,
τὸ ναηπαίνεται ἢ τὰ σπαθιά μὲν τὸ Ὀλ. καὶ ἔταφεία.
Τυρξίται ἢ γέρο Ὀλυμπος καὶ λυγὸν Κίσαβος
« Μὴ μὲ μαλώνεις, Κίσαβε, μπρὶ τὴν ἰσχυροπατημένην
ποῦ σὲ πατοῦν οἱ Τούρκισσαις, ταί γὰρ αἱ τὴν Κονιάρων.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρο Ὀλυμπος, ἔς τὸν ἄσπ' ἔκκουσμένος.
Ἐχω σαράντα δυὸ κορφαῖς, κ' ἐξήντα δυὸ βρυσούλαις,
κάθε κορφή καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης.
Καὶ ἔς τὴν ψηλή μου τὴν κορφή, αἰτός εἶν' καθισμένος,
ὅπου κρατεῖ ἔς τὰ νύχια τοῦ κεφάλι ἀντρετωμένου κτλ.

Τὸ ἄσμα τοῦτο, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης τῶν Ἐθνικῶν Ἰσμάτων τῆς ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, « φέρεται πλημμελῶς ὑφ' ὄλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοτῶν του » (καὶ παραθέτει ὀνόματα ἐκδοτῶν, τὰ ὁποῖα ἀντιγράφει ἐκ σημειώσεως τῆς συλλογῆς τοῦ Πάσσωβ)· ἐπάγεται δὲ καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς πλημμελείας τῶν προηγουμένων ἐκδόσεων· « καθ' ὅσον ὄχι μόνον στερεῖται » τοῦ σπουδαιότερου μέρους αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μέσου αὐτοῦ συγγέεται μὲ » ἄλλο ποίημα, τὸ τοῦ Χρυσοῦ Ἄητοῦ, καὶ οὕτω ἀντι ἀκεραίου ποιήματος. » ἔχομεν δύο μισά· καὶ ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν παρετήρησαν τοῦτο οἱ σοφοὶ προγενέστεροί μου συλλογεῖς ».

Κατάπληξιν ἀληθῶς προξενεῖ ἢ ἀποκάλυψις, τὴν ἐποίαν μετὰ τούτης μετριοφροσύνης ἐκφέρει ὁ ἐκδότης. Ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἰσμάτων ἐν « σύμμικτον εἶδος κάποφώλιον τρέφος »· ἐν ἄσμα κολοβὸν καὶ συγκεκολλημένον ἐκ δύο διαφόρων ἰσμάτων· καὶ οὐδεὶς εἶχεν ἐννοήσει τὸ πρᾶγμα, μέχρις οὐ ἐπελθὼν οὗτος προσέθεσε μὲν τὰ ἐλλείποντα, διὰ δὲ τῆς

κριτικής του ψαλίδος διεχώρισε τὰ ἀσύμφυλα. Καὶ οὕτω παρέδωκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον δύο ἄρτια ἄσματα ἀντὶ τοῦ ἀμόρφου ἐκείνου τερατουργήματος.

Τὸ παραδοξότερον δ' εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε εἶχεν ἐννοήσῃ πῶς ἦτο συντεθειμένον τὸ ἄσμα, ἀλλὰ καὶ πάντες ἐθαύμαζον τὴν ὑψηλὴν ἔμπνευσιν καὶ τὰς ποιητικὰς καλλονὰς αὐτοῦ. Ἀρκούμεθα εἰς ὀλίγας μόνον μαρτυρίας πρὸς βεβαίωσιν τούτου.

Ὁ ποιητικώτατος τῶν ἱστοριογράφων, ὁ Γάλλος Michelet, πρὸςθέτει ὡς ρητὸν εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα τῆς Ἱστορίας τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου δύο στίχους τοῦ ἄσματος, ἀκριβῶς ἐξ ἐκείνων, οὓς ὁ ἐκδότης τῶν ἐθνικῶν ἄσμάτων ἐξοβελίζει θεωρῶν ἴσως αὐτοὺς ἀναξίους τῆς δημώδους Μούσης.

Ὁ ὄνομαστὴς Γερμανὸς λυρικός Γουλιέλμος Μύλλερ, ὁ φιλέλληνας ποιητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἄσμάτων, ἀποκαλεῖ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου «Θαυμάσιον ἄσμα» (herrliches Lied).

Ὁ πρῶτος τῶν ἑλληνικῶν ἄσμάτων ἐκδότης Γάλλος Φωριέλ λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀναμφισβητήτου ποιητικοῦ κάλλους· προσθέτει δ' ὅτι διακρίνεται πάντων ἴσως τῶν κλεφτικῶν ἄσμάτων τῆς συλλογῆς του διὰ τὴν ἰγρίαν εὐτολμίαν τῆς ἐπινοήσεως, τὴν ὑψηλὴν φωνὴν τῆς φαντασίας καὶ τὴν ῥομαντικὴν ἀπλότητά του φραστικοῦ χαρακτῆρος. Εἰρησῆται δ' ἐν παρότρῳ ὅτι ὁ Φωριέλ δὲν εἶναι ἐκ τῶν μικροσυλλογῶν, τοὺς ἁποίους μετὰ τόσης περιφρονήσεως ἀνέφερεν ὁ ἐκδότης τῶν Ἑθνικῶν ἄσμάτων, ἀλλὰ κριτικὸς δεῖνός, συγγραφεὺς ἔργα περὶ τῆς προδηγκιανῆς καὶ περὶ τῆς ἱπποτικῆς ποιήσεως σφόδρα τιμώμενα.

Τέλος ὁ ὑπατος τῶν ποιητῶν τοῦ 19' αἰῶνος, ὁ Γκαίτε, μετέφρασεν ἐμμέτρως κατὰ λέξιν τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν συλλογὴν του, τὴν ἐπιγραφομένην «Ἐκ ξένων γλωσσῶν», εἰς ἣν ἔχει περιλάβῃ μεταφράσεις εὐαρίθμων ἀριστουργημάτων ἀλλογλώσσων.

Ἄν τὸ ἄσμα τοῦτο, τὸ καταγγελλόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ὡς ἑλλιπὲς καὶ στερούμενον ἐνότητος, τοσοῦτον ἐπληρέθη ὑπὸ τοιοῦτων ἀνδρῶν διὰ ποιητικὰς βεβαίως καλλονὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἴσχυσε νὰ ἐξαφανίσῃ ἢ ἀποκαλυπτομένη παραφθορὰ αὐτοῦ, εὐλογος ἦτο ἡ προσδοκία, ὅτι τὰ δύο ἐξ αὐτοῦ ἀποτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἄρτια ἄσματα θὰ ἦσαν ὑπέροχα ἀριστοτεχνήματα.

Καὶ ὅμως ὁ θησαυρὸς μετεβλήθη εἰς ἀνθρακας! Τῶν δύο ἐκείνων ἄσμάτων τὸ μὲν ἐν εἶναι ἀνόητον, τὸ δὲ ἕτερον αὐτόχρημα βδελυρὸν.

Τοῦ πρώτου ἡ ἀρχὴ ἀφέθη, ὡς τὸ παρεθέσαμεν ἀνωτέρω παραλαμβάνοντες ἐκ τοῦ Φωριέλ καὶ τοῦ Πάσσωδ (ὑπ' ἀριθμὸν 131). Ὁ ἐκδότης παρενέβαλε μόνον εἰς αὐτὸ ὀλίγους τινὰς στίχους ληφθέντας ἐκ παραλλαγῆς, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πάσσωδ (ἀριθ. 132) δημοσιευθείσης. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ στίχου

«Καί εἰς τὴν ψηλὴν μου τὴν κορυφὴν αἰτὸς εἶν' καθισμένος» ἄρχεται ἡ μεταβολή. Παραλείπεται ἡ θαυμασία ἀποστροφή τῆς κεφαλῆς τοῦ κλέφτη πρὸς τὸν αἰτὸν.

Φάγε, πουλί, τὰ νιάτα μου, φάγε καὶ τὴν ἀντρεία μου,
νὰ κάμης πῆχη τὸ φτερό καὶ πιθαμὴ τὸ νόχι κτλ.

Ὁ αἰτὸς μεταβάλλεται εἰς αἰτὸν δικέφαλον καὶ ἡ κεφαλὴ, τὴν ὁποίαν κρατεῖ εἰς τοὺς ὄνυχας, δὲν εἶναι ἀνωνόμου τινὸς κλέφτου, ἀλλὰ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ ἔς τὴν ψιλὴν (:) μου τὴν κορυφὴν, ἔς τὸν Ἄη Ἥλιόν ἔς τὴν ράχην,
κουρνιάζει καὶ ἀντρεῖσεται αἰτὸς μὲ δύο κεφάλια,
καὶ μέσ' ἔς τὰ νόχια τοῦ κρατᾷ βασιλικὸ κεφάλι,
καὶ κάθε μέρα τὴν αὐγὴν, ἔς τὸ κρούξιμο τοῦ ἡλίου,
κυττάει τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.

Ἐν πρώτοις εἰς τοὺς στίχους τούτους διεγείρει ἀπορίαν ἀνακρίβεια περὶ τὴν παρατήρησιν φυσικοῦ φαινομένου, εἰς ἣν οἱ ἐν μέσῳ τῆς φύσεως ζῶντες ποιηταὶ τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων ἀδύνατον ἦτο νὰ υποπέσωσιν. Ἐκ τῆς κορυφῆς δηλαδὴ τοῦ Ὀλύμπου ὁ αἰτὸς βλέπει τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου (ἔς τὸ κρούξιμο τοῦ ἡλίου, εἰς τὰ ἄστρα καὶ ἄστρων ἐξ ἀπόπτου νὰ διακρίνη τὰ πόρρω κείμενα δὲν περιμένει τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὅτε θολοῦται ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων ὁ οὐρανός, ἀλλὰ ἀποσπᾷ εἰς ταῦτα προσοφθὰ νὰ φανῇ ὁ ἀνατέλλων ἡλῖος. Ὅθεν ὁ δημοτικὸς ποιητὴς θῆ ἔλεγε: «Καὶ κάθε μέρα τὸ ταχύ, πριχοῦ νὰ κρούξη ὁ ἡλῖος».

Ἀλλὰ τὸ ψευδὲς καὶ ἀνόητον εἰς τὸ παραπρόθεσμα τοῦτο τοῦ δημοτικοῦ ἁσματος εἶναι ἡ παράστασις τοῦ αἰτοῦ (καὶ αἰτοῦ μάλιστα δικεφάλου, τοῦ ἐμβλήματος τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας), ὡς κρατοῦντος εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ τὴν βασιλικὴν κεφαλὴν. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ δείξη στοργὴν καὶ εὐλάβειαν πρὸς αὐτήν. Οἱ αἰτοὶ ὅμως εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν κρατοῦσιν οὕτω μόνον τὰ θνησιματά, τὰ ὅποια πρόκειται νὰ σπαράξωσιν. Ὅσάκις δὲ ἐκτελοῦσιν ἔργα φύλακος, αἱ δημῶδεις δοξασίαι τοὺς παριστώσι σκέποντας πάντοτε διὰ τῶν πτερῶν αὐτῶν τοὺς φυλασσομένους. Οὕτω λόγου χάριν, κατὰ τὰ συναξάρια, τοὺς νεκροὺς πολλῶν ἁγίων σκέπει διὰ τῶν πτερῶν καὶ φυλάσσει ἀπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων αἰτὸς ὑπερπετόμενος (βλ. τοὺς Βίους Ἁγίων, τῆς ἐκδόσεως τῶν Βολλανδιστῶν, τῆς 4ης Μαΐου σ. 465, τῆς 7ης Μαΐου σ. 202, 231, τῆς 7ης Ὀκτωβρίου σ. 838, 867, 869). Συνηθεσταται δ' εἶναι αἱ βυζαντιναὶ παραδόσεις περὶ αἰτῶν, οἵτινες ὑπερτείνοντες τὰς πτέρυγας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μελλόντων βασιλέων ἐσκεπον αὐτούς¹⁾.

1) Πρότυπον τῶν τοιούτων παραδόσεων εἶναι ἡ ἀρχαία μακεδονικὴ περὶ τοῦ Πτολε-

Είναι πρόδηλον ὅτι προσθήκη τοιαύτη, ἀντικειμένη εἰς τὰς δημώδεις παραστάσεις καὶ τὸ ἄσμα παραμορφοῦσα, εἶναι δημιούργημα τοῦ ἐκδότου. Οὗτος οἰκτρῶς παρεξηγήσας τοὺς λόγους τοῦ κλέφτου πρὸς τὸν ἀετὸν, περὶ ὧν ἀμέσως κατωτέρω, ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ τὸ ἄσμα καὶ κατέστρεψεν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ. Ἄλλ' ἢ βεβήλωσις αὕτη εἶναι μὴδὲν παραβαλλομένη πρὸς τὴν βδελυρέτητα, ἣν ἔχει ἄλλο πλαστούργημα αὐτοῦ, ὅπερ παρουσιάζει ὡς τὸ ἄρτιον δῆθεν ἄσμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἡμισυ μέρος εἶχε συγκολληθῆ, ὡς ἰσχυρίζεται, εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦ Ὀλύμπου.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς :

Χρυσὸς ἀετὸς ἐκάθονταν σὲ κλέφτικα λημέρια,
καὶ κράταγε στὰ πόδια του κεφάλι ἀντρωμένου.
Βολαῖς βολαῖς τὸ τσίμπαε, βολαῖς βολαῖς τοῦ λέγει
«Κεφάλι κακοκέφαλο κι' ἀνέγνωμο κεφάλι,
τί μαναστήρια πάτησες, τί ρημοκλήσια πήρες
καὶ βρίσκεσαι 'ς τὰ νύχια μου, 'ς τὰ νυχποδάρα μου;

Τὸ κεφάλι ἀποκρίνεται, ὅτι ἐπολέμησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη τοὺς Τούρκους ὡς κλέφτης καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐπένευσεν. Πρὸς ταῦτα ὁ ἀετὸς λέγει :

«Κάλλια νὰ φαῖς τὰ νύχια τῶν Τούρκων, νὰ φαῖς ἐσένα.

Ἐνῶ πρὸ ὀλίγου «βολαῖς βολαῖς τὸ τσίμπαε». Ἄλλὰ τὸ κεφάλι, μὴ θέλων νὰ ὑπερήσῃ εἰς τὰς φιλοφρονήσεις, ἐπιμόνως παροτρύνει τὸ ἄρτιον :

«Φάγε, πουλί, τὰς σάρκας μου, ΚΑΙ ΡΟΥΦΑ ΤΑ ΜΥΕΛΑ ΜΟΥ,
νὰ κάνης πῆχη τὸ φτερό καὶ πῆχη τὸ νύχι,
κι' ὅταν τὸ σώσης τὸ φαγὲί μου, γὰρ τοῦ γυρεύω
τὸ μαῦρο μου καύκαλο βαθιὰ νὰ μοῦ το θάψῃς 1)
'ς τοῦ Ἐλυμποῦ τὴ πλιό ψηλὴ κι' ἀπάτητη κορφοθλα,
νὰ μὴν το βρῆ ἢ Ἀρβανιτιά καὶ μοῦ τὸ μαρτυρέψῃ
καὶ μοῦ τὸ πᾶν 'ς τὰ Γιάννικα, 'ς τὴ θύρα τοῦ βεζύρη.

Ταῦτα εἶναι τυπωμένα εἰς τὴν σελ. 112 τοῦ βιβλίου· εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ἀκριδῶς ἡ σελίς, διότι εὐλόγως δύναται ν' ἀπιστήσῃ πᾶς εἰς τοιαύτην μυσαρὰν παραφθοράν, ἣν θὰ ὑπέθετεν, ὅτι μόνον ἐμπνευσις Καννιδίλου ἦτο ἱκανὴ ν' ἀπεργασθῆ, εἰς τὴν παραφθοράν τοῦ θαυμασίου στίχου :

Φάγε, πουλί, τὰ νιάτα μου, φάγε καὶ τὴν ἀντριά μου.

Καὶ τίνας ἔνεκα παροτρύνει τὸν ἀετὸν ἢ κεφαλή; Ὅπως παράσχη

μαίου (Σουῖδ. λ. Λᾶγος). Ἐκ ταύτης ἐπλάσθησαν ὁμοίαι περὶ τοῦ Ταρκυνίου (*Liv.* I. 31), τοῦ Αὐγοῦστου (*Tacit.* ἀποσπασμάτα ἀνωνόμου Βυζαντινοῦ 1880 σ. 30), τοῦ Τιβερίου (*Sueton.* *Tiber.* 14) καὶ περὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ (Θεοφάν. σ. 150-1 Βόννης. Γεώργ. ἁμαρτωλὸς Δ'. 207 σ. 505-6 Muralt. Λέων γραμματ. σ. 167 Β. Μιχ. Γλυκᾶς Δ'. σ. 546 Β. Νικηφόρ. ΙΕ'. 1), Φιλεππικοῦ (Γεώργ. ἁμαρ., Δ'. 242, 243 σ. 621—624 Μ.), Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο (Μ. Γλυκᾶς Δ'. σ. 546 Β.) καὶ ἄλλων τινῶν.

1) Στίχος χωλός.

τὴν βρῶσιν τῶν σαρκῶν ὡς ἀμοιβὴν διὰ μίαν χάριν, τὴν ὁποίαν ζητεῖ. Ἐποὺ δηλαδὴ ἀπογυμνώσῃ τῶν σαρκῶν αὐτὴν, νὰ θάψῃ τὰ ὀστέα τοῦ κρανίου ὁ ἀετὸς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, ἵνα μὴ εὐρόντες αὐτὰ οἱ Ἄλβανοὶ τὰ βασανίσουν καὶ τὰ κομίσουν εἰς τὸν Ἄλῃ πασᾶν ! Περιττὴ δὲ ὡς προφύλαξις ! Οὐδέποτε ἠκούσθη, ὅτι ἀπεκόμισάν ποτε Ἄλβανοὶ ἢ Τούρκοι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν γυμνὰ ὀστέα. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ ταφὴ ὀστέων θεωρεῖται ἔκτροπος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις τὸναντίον τῶν τεθαμμένων πρὸ ἐτῶν εὐσεβὲς καθήκον θεωρεῖ ν' ἀνασκάπτῃ τοὺς τάφους πρὸς ἀνακομιδὴν τῶν ὀστέων εἰς τὴν ὀστεοθήκην τοῦ νεκροταφείου.

Ἄπετόλμησε δὲ ὁ ἐκδότης τῆς αὐτῆς τοῦ ἄσματος διαστροφῆν, διότι δὲν ἐνόησεν αὐτό. Μὴ δυνηθεὶς νὰ διαγνώσῃ τὴν συνάφειαν καὶ τὸν στενὸν ἐσωτερικὸν σύνδεσμον τοῦ πρώτου ἡμίσεος μέρους τοῦ ἄσματος, τοῦ ἀναφέροντος τὴν ἔριν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισάβου, καὶ τοῦ δευτέρου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ διάλογος τοῦ ἀετοῦ καὶ τοῦ κλέφτη, ὑπέλαβεν ὅτι ἀπετελέσθη ἐκ ἑξῶς ἄσμάτων κακῶς συναρμολογηθέντων καὶ διχάσας αὐτὸ ἀπεπειράθη νὰ συμπληρώσῃ κατ' ἰδίαν ἐπίνοιαν τ' ἀπολειφθέντα τεμάχια.

Ἄλλὰ τὸ ἄσμα εἶναι διάπυρος ὕμνος τῆς κλεφτουργίας. Ἐποὺ ἐξαίρει πρῶτον τὰ ἐνδαιτημάτια τῶν κλεφτῶν διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ τοῦ ὑπερόχου μεγαλείου τοῦ ἔθους Ὀλύμπου, ὅστις προσφυστατα ἐξελέχθη ὡς τὸ τελειότατον καὶ ἀκέραιον πρῶτον τῶν τοιοῦτων ἐνδαιτημάτων, μεταδίδει εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν τῶν ἐν αὐτοῖς διαιωμένων κλεφτῶν, διατυπωμένην εἰς διάλογον ἀετοῦ, ἐν ταῖς κορυφαῖς τοῦ Ὀλύμπου φωλεύοντος, καὶ τῆς κερκλῆς κλέφτου, φονευθέντος ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Τούρκους. Διότι τὸ πικρὸν τῶν πικραστάσεων εἶναι ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τῆς ἀκραιφνοῦς ἑλληνικῆς ποιήσεως ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον.

Ἀσθενὴς καὶ ἄχρους θὰ ἦτο ἡ γενικὴ ἀπρίθμησις ἀνδραγαθημάτων τῶν κλεφτῶν καὶ ψυχρὰ τάρσιστα ἐνθουσιώδη ἐγκώμια. Ἐπὶ τούτων ὁ ποιητὴς τοῦ λαοῦ παρεισάγει ἀνώνυμον κλέφτην, ἀναφέροντα τοὺς τόπους, ὅπου ἐπολέμει, καὶ τὸ ἀνάριθμον πλῆθος τῶν Τούρκων, οὓς ἐφόνευσε, καὶ τῶν χωρίων αὐτῶν, ἅτινα ἐνέπρησε, μέχρις ὅτου ἦλθε καὶ αὐτοῦ ἡ σειρὰ καὶ εὐρεν εὐδαίμονα θάνατον πεσὼν εἰς τὸν πόλεμον. Ἀποκορυφῶνται δὲ τὸ ἄσμα εἰς ἐξοχὸν πανηγυρισμὸν τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τοῦ κλέφτου διὰ μεταφορᾶς τολμηροτάτης μὲν, ἀλλὰ καὶ ποιητικωτάτης, στηριζομένης δ' εἰς τὴν δημώδη δοξασίαν, καθ' ἣν αἱ ἰδιότητες, τὰς ὁποίας εἶχε πᾶν σῶμα προτοῦ μεταβληθῆ εἰς τροφήν, μεταδίδονται εἰς τὸν γευόμενον. Ἐπὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ὁρμὴ τοῦ κλέφτου ὁμοιάζει πρὸς τὴν πτήσιν τοῦ ἀετοῦ καὶ ἡ ῥώμη του πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν ὀνύχων αὐτοῦ λέγει, ὅτι ὁ ἀετὸς ἔχει σθεναρὰς πτέρυγας καὶ χαλυδίνους ὀνύχας, διότι τὰς ἰδιότητας ταύτας προσλαμβάνει ἐσθίων τοὺς

νεκρούς τῶν κλεφτῶν. Καί δὲν τὸ λέγει ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ παριστᾶ πλαστικῶς ὡς γενόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀκροατοῦ.

Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήσητε ἴσως, τίνα λόγον ἔχει ἡ τοιαύτη τῶν ἐθνικῶν ἄσμάτων παραχάραξις; Μήπως ὑποκρύπτει σκοπὸν τίνα ὑπουλον καὶ ὀλέθριον; Διότι εὐνόητος θὰ ἦτο, μόνον ἂν ἀπειργάζετο ταύτην μισέλλην τις κακῆς πίστεως λόγιος, προσπκθῶν νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ποίησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἄξεστος, χυδαία καὶ ἀναξία νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ἄλλὰ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἐκδότου εὐδεις ἐπιχειρεῖ ν' ἀμφισβητήσῃ. Ὁ δὲ λόγος, ὅτι ὅν τοιαύτην σχολιὰν ἐξέλεξε μέθοδον, ἡμεῖς τοῦλάχιστον νομίζομεν ὅτι εἶναι ἄλλος, πολλῶ ἀπλούστερος.

Ὁ ἐκδότης ἀνέλαβε νὰ καταρτίσῃ συλλογὴν δημοτικῶν ἄσμάτων· ἐπιλοδοῖ δὲ νὰ παρουσιάσῃ ἔργον τελειότερον τῆς πρώτης ὑπὸ τῆς ἐταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ δημοσιευθείσης συλλογῆς. Νὰ περιορισθῇ εἰς ἀπλὴν ἀντιγραφὴν ἄσμάτων ἐκ τῶν προχείρων συλλογῶν τοῦ Πάσσωβ καὶ τοῦ Ἀραβαντινοῦ δὲν τῷ ἐπέτρεπεν ἡ φιλοτιμία του. Ἄλλὰ πάλιν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ δαπανήσῃ τὸν πολυτιμὸν χρόνον του εἰς μελέτας δυσσευρέτων συλλογῶν καὶ εἰς περισυλλογὴν δημοτικῶν ἄσμάτων ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ; Ἀντὶ νὰ κατατρίβεται εἰς τὴν ἀνάξιαν αὐτοῦ ἀσχολίαν, δὲν ἦτο προτιμότερον καὶ ἀκοπώτερον νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸς ἄσματα καὶ νὰ διορθώσῃ τὰ ὑπάρχοντα, ὅπως ἔσται τέλει καλλιτεχνικῶς ἀπεργασμένος νὰ δοξάσῃ τὸ ἔθνος, εἰς ὃ μετ' αὐταπαρρησίας ἐξεχώρει τὴν πατρότητα αὐτῶν;

Ἡ πεῖρα, ἣν κέκτηται, ὡς ζῆλος καὶ ἀνατρυφὴς ἐν Ἠπειρῷ, τῇ κοιλίδι ταύτῃ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως (βλ. σ. 6). ἦτο ἐγγύησις ἱκανὴ ὅτι ἠδύνατο, καὶ τῆς ποιητικῆς ἰδιοφυΐας του προσεπικουρούσης, νὰ δημιουργήσῃ ποιήματα πολλῶ ἀνώτερα καὶ ὑψιπετέστερα τῶν προϊόντων τῆς ἀκαλλιεργήτου φαντασίας ἀγροίκων ποιμένων καὶ ἀποχειροβιώτων ἀνθρώπων. Μήπως πρὸ ἐνὸς αἰῶνος καὶ πλέον δὲν ἐπαρουσίασεν ὁ Μάκφερσον ὡς ἐθνικὰ κελτικά ἄσματα τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα, τὰ ὅποια ὁμοῦς ἐθαύμασαν ὑπολαμβάνοντες αὐτὰ δημῶδη ποιητικὴ διάσημοι, ὡς ὁ Βύρων καὶ ὁ Μυσσέ;

Ἄλλ' ἡ δύναμις τοῦ ἐκδότου ἦτο δυστυχῶς ὑποδεεστέρα τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως. Καὶ αὐτὸς μὲν εὐχεταί μετριοφρόνως ἵνα «ἄλλος, ἱκανώτερος, ἢ μᾶλλον πεπειραμένος καὶ κριτικώτερος αὐτοῦ φέρῃ τὸ μέγα ἀληθῶς τοῦτο ἔργον εἰς πέρας». Εἰς ἡμᾶς δὲ ἄς ἐπιτραπῇ νὰ εὐχηθῶμεν, ὅπως τὸ ἔργον αὐτοῦ χρησιμεύσῃ ὡς διδακτικώτατον παράδειγμα πρὸς ἀποτροπὴν ἀπὸ παραπλησίων ἐγχειρημάτων, καθ' ὃν περίπου τρόπον τῶν μεθυόντων εἰλώτων ἢ θεᾶ ἀπέτρεπεν, ὡς λέγεται, τοὺς νέους τῶν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῆς μέθης.